

УДК 711.168:728](477)

Є. М. Демешкант*аспірантка кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв**Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури*

Yevheniia.Demeshkant@naoma.edu.ua

orcid.org/0009-0002-7417-1884

*Науковий керівник: Л. В. Прибєга**кандидат архітектури, професор кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв**Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури*

ЗАСАДИ ВІДБУДОВИ ЖИТЛОВИХ УТВОРЕНЬ В СЕРЕДОВИЩІ ІСТОРИЧНИХ МІСТ

© Демешкант Є.М., 2024

<https://doi.org/10.32347/2519-8661.2024.30-31.62-71>

Анотація. В Україні налічується більше 400 населених місць включених до Списку історичних міст, частина яких зазнала руйнувань та продовжує знищуватись агресором. Структура стародавніх міст характерна осередками успадкованого середовища, поруйнована забудова яких потребує виважених та обґрунтованих підходів до відновлення. Коректне застосування методів вирішення протиріч між історично успадкованим середовищем і необхідністю розвитку міст, і водночас відновлення виразності та індивідуальності забудови є важливим і складним завданням відбудови. Воно має вирішуватися на основі досліджень відповідної території, насиченої різного виду об'єктами культурної спадщини. Культурні надбання кожної країни є невіддільною частиною культурної скарбниці всього людства. **Результати.** Відбудова історичного середовища передусім потребує виявлення історичного ареалу – території в системі міста, яка характерна успадкованим устроєм. Територія історичного ареалу складається з територій пам'яток, що фрагментами розкидані в окреслених межах, та охоронних зон відповідних пам'яток. В охоронній зоні нова забудова за висотою, розмірами в плані, масштабністю, архітектурними формами підпорядковується пам'яткам та середовищу. Охоронювані цінності – це в т.ч. конфігурація планувальної структури, просторові співвідношення, форма та вигляд забудови, основні функції, набуті в процесі історичного розвитку міста. Запропоновано розглядати вщент зруйновані пам'ятки архітектури, відбудова яких є недоцільною, як меморіальні споруди, що відображатимуть трагічну пам'ять місця та суспільства. **Висновки.** При відновленні забудови в межах історичних ареалів, маємо функціонально адаптувати її до сучасного життя і водночас забезпечити спадкоємність її розвитку зберігаючи параметри історично успадкованого просторового каркасу.

Ключові слова: відновлення житлової забудови, відбудова, історичний ареал, пам'ятка, реконструкція, функціональна адаптація.

Постановка проблеми. Одна з найактуальніших проблем післявоєнного відновлення українських міст пов'язана з відновленням зруйнованої забудови в історично успадкованому середовищі. В Україні налічується більше 400 населених місць включених до Списку історичних міст. Серед них є ті, що зазнали руйнувань та продовжують знищуватись агресором – Київ, Львів, Одеса, Харків, Охтирка, Тростянець, Суми, Бахмут, Слов'янськ, Очаків, Миколаїв. В структурі історичних

міст були виявлені осередки успадкованого середовища – історичні ареали, – в межах яких, насичена пам'ятками архітектури та іншого культурного значення забудова потребує виважених та обґрунтованих підходів до відновлення. Дослідимо засади відновлення самих пам'яток та забудови, яка їх оточує, створюючи середовище для якнайкращого розкриття культурно-мистецького значення пам'ятки, а також збереження історично сформованого розпланування, як усталеного елемента середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання відбудови в історичному середовищі міст тісно пов'язане з охороною та збереженням цього середовища. Вагомим внеском в пам'яткоохоронну дослідну та практичну діяльність стали праці Л.В. Прибєги, в роботах якого висвітлено різні аспекти охорони та збереження архітектурної спадщини – міжнародне та національне нормативно-правове регулювання сфери [1], методологічні засади дослідження та реставрації пам'яток [2], сутність історично-успадкованого середовища міста [3]. В співавторстві з А. Громницьким в статті [4] розкрито метод музеєфікації, як шлях функціональної адаптації зруйнованих об'єктів культурної спадщини.

Важливість відновлення успадкованого середовища міст невід'ємна від проблеми національної та регіональної ідентичності, якій присвячено напрацювання Б.С. Черкеса та Я. М. Юрика [5], та Л.Є. Чернової [6].

Практичне вирішення відбудови історично-сформованого простору регулює низка нормативно-правових документів, серед яких ЗУ «Про охорону культурної спадщини» [7] та ДБН А.2.2-14:2016 «Склад та зміст науково-проектної документації на реставрацію пам'яток архітектури та містобудування» [8].

Мета статті – сформулювати засади відбудови житлових утворень в історичному середовищі міст.

Виклад основного матеріалу. Архітектурне середовище впливає на жителів, формуючи у них смаки, звички, моделі поведінки, образи простору та культуру відносин. Образ міста тісно пов'язані з ментальністю, тобто із груповою свідомістю, виявленими у певному просторі і конкретному історичному часі у поведінці і комунікаціях жителів [6]. Відновлення цього успадкованого середовища потребують історичні міста, занесені до Списку, який був затверджений КабМіном в 2001р. Коректне застосування методів вирішення протиріч між історично успадкованим середовищем і необхідністю розвитку міст, і водночас відновлення виразності та індивідуальності забудови є важливим і складним завданням відбудови. Воно має вирішуватися на основі обґрунтованих висновків дослідження відповідної території – історичного ареалу, насиченого різного виду об'єктами культурної спадщини.

Культурні надбання кожної країни є невіддільною частиною культурної скарбниці всього людства. Особливої гостроти питання вироблення правових норм охорони пам'яток набуло у зв'язку з міжнародними збройними конфліктами. Ідея спільної охорони світових культурних надбань уперше була втілена в міжнародній Конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту, підписаній у Гаазі 1954 р, та ратифікованій Верховною Радою УРСР 1957 р. Також важливою міжнародною угодою, до якої Україна приєдналася 1988р, була ініційована ЮНЕСКО – Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини (1972 р.) та відповідна до неї Рекомендація щодо охорони на національному рівні культурної та природної спадщини. В умовах воєнної агресії направленої на цивільну інфраструктуру актуальною є Міжнародна хартія з охорони історичних міст (1987 р.), відповідно якої, під охороною історичних міст розуміють заходи для захисту та охорони містобудівних утворень, водночас забезпечення їх спадкоємного розвитку і гармонійного використання в сучасному житті. Цінності, які належать охороняти – конфігурація планувальної структури, просторові співвідношення, форма та вигляд споруд забудови, зв'язок поселення з довкіллям, основні функції міста, набуті в процесі історичного розвитку. [1]

Збереження і регенерація культурної спадщини є одним напрямів законодавчих актів і містобудівних програм в Україні вже майже 100 років. Першим нормативним актом в Україні, в якому порушено питання обліку пам'яток, визначено порядок їх утримання та охорони, а також управління пам'яткоохоронною сферою, було Положення про пам'ятки культури й природи, затверджене

Постановою ВУЦВК і РНК УРСР від 16 червня 1926 р. [1]. За часів незалежності у 2000 р. Верховною Радою України було прийнято чинний ЗУ «Про охорону культурної спадщини», яким передбачено таку форму охорони характерного середовища, як історичний ареал. Захист традиційного характеру середовища та об'єктів культурної спадщини забезпечується положеннями, викладеними в Розділі VI цього закону. З цією метою «визначаються зони охорони (охоронні зони, зони регулювання забудови, зони охоронюваного ландшафту, зони охорони археологічного культурного шару) і буферні зони. Межі та режими використання зон охорони визначаються науково-проектною документацією, що складається за результатами проведених досліджень. Режим використання зон охорони встановлює обмеження діяльності у використанні відповідної території ... вони заносяться до Списку історичних населених місць України, у кожному з них визначається один або більше історичний ареал...». Особливу увагу варто приділити п.7 ст.32 цього закону, в якому зазначено що «у межах зон охорони пам'яток, історичних ареалів населених місць, занесених до Списку історичних населених місць України, забороняються містобудівні, архітектурні чи ландшафтні перетворення, будівельні, ... земляні роботи без дозволу відповідного органу охорони культурної спадщини». [7]

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 р. № 878 затверджено Список історичних населених місць України. Успадкований характер середовища понад 400 міст має бути збережений. Порядок визначення меж та режимів охорони традиційного характеру середовища історичних ареалів регламентується документом, затвердженим Постановою КабМіну України від 13 березня 2002 р. № 318 [3]. Відповідно до нього, межі історичних ареалів визначаються спеціальною науково-проектною документацією під час розроблення історико-архітектурних опорних планів цих населених місць та погоджуються відповідним органом місцевого самоврядування та затверджуються Мінкультури. При розробленні історико-архітектурного опорного плану у складі генерального плану для історичних населених місць України, внесених до Списку використовують вимоги ДБН Б.2.2-3:2021 «Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту».

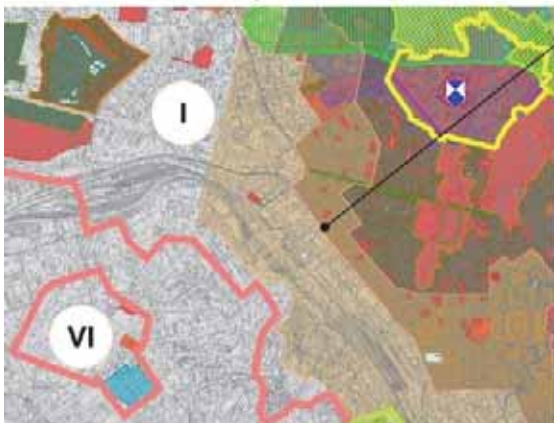
Територія історичного ареалу складається з територій пам'яток, що фрагментами розкидані в окреслених межах, та охоронних зон відповідних пам'яток. В охоронній зоні нова забудова за висотою, розмірами в плані, масштабністю, архітектурними формами підпорядковується пам'яткам та середовищу. Територія пам'ятки збігається з межами володінь, а для ансамблів чи комплексів визначається межами відповідних утворень.

Для пошкоджених пам'яток архітектури, в межах їх територій, має бути застосована певна система *реставраційних прийомів*, що загалом визначається як метод реставрації. Застосування певного методу і відповідно ступінь втручання визначається історико-культурною значущістю пам'ятки, її технічним станом, роллю в середовищі та можливостями функціонального використання. Оптимальним буде варіант уникнення будь-яких втручань в матеріальну основу пам'ятки, тобто виконання реставраційного ремонту. В сучасній архітектурній практиці використовують такі методи – консервація, цілісна і фрагментарна реставрація. Консервація – збереження пам'ятки, переважно в автентичному стані, шляхом зміцнення її матеріальної структури, захист об'єкта від подальшого руйнування. Метод фрагментарної реставрації поширюється на пам'ятки, матеріальна структура яких складається з численних різночасових нашарувань. Використовуючи такі реставраційні прийоми, як розкриття та відтворення, вдається виявити складові матеріальної структури, простежити історичні етапи формування давньої споруди. Метод цілісної реставрації спрямований на відновлення композиційно довершеної системи пам'ятки. Тут застосовують не лише прийоми розкриття та зміцнення, а і заміну, відтворення чи реконструкцію, які дозволять відновити стилістично цілісний вигляд споруди. [2]

Дії пов'язані з *утилітарним освоєнням* об'єктів архітектурної спадщини в [7] визначаються кількома поняттями – пристосування, реабілітація, музеєфікація. Тут же наводяться трактування: «реабілітація – сукупність науково обґрунтованих заходів щодо відновлення культурних та функціональних властивостей об'єктів культурної спадщини, приведення їх у стан, придатний для використання... музеєфікація – сукупність науково обґрунтованих заходів щодо приведення об'єктів

культурної спадщини у стан, придатний для екскурсійного відвідування». Отже, реабілітація означає значно ширше коло пам'яткоохоронних заходів, а музеєфікація – навпаки, звужений діапазон дій, спрямованих лише на забезпечення комфортної доступності до об'єкта культурної спадщини. Водночас, термін «приспосовування – сукупність науково обґрунтованих заходів щодо створення умов для сучасного використання пам'ятки», наведений в [8], поширений в пам'яткоохоронному середовищі але не зовсім узгоджується з історико-культурною значущістю об'єктів архітектурної спадщини, суспільною цінністю їх як документів історії і творів мистецтва. Тому потрібно не пристосовувати пам'ятку, а продумано включати її в сучасні суспільні процеси.

Фрагмент історико-архітектурного опорного плану м. Київ

Зруйнований житловий будинок по вул. Жилианській, пам'ятка архітектури

Приклад музеєфікації військової агресії

Рис. 1. Можлива музеєфікація зруйнованої пам'ятки – створення меморіалу в м. Київ [10, 11]

Архітектура є відображенням соціальних процесів, носієм соціальної пам'яті. У просторах міст найефективніше здійснюється матеріалізація пам'яті за допомогою монументальних засобів. Відтак необхідно закарбувати «шрами» у просторі міст – місця масових трагедій, де скоєно вбивство мирних громадян, викарбувати у пам'яті людей злочини проти людяності, які ніколи не повинні повторитись у майбутньому [5]. Символічні простори, об'єкти-символи, пам'ятники у міському середовищі поєднуються у контексті нових функцій міст, творять довкілля, несуть історичну пам'ять та стають місцями проявлення сучасних потреб мешканців. Тут можемо говорити про створення меморіалів на місцях вщент зруйнованих історичних будівель, для відновлення яких не вистачає документальних джерел або відбудова яких є недоцільною (рис. 1). Автентичні руїни і фрагменти будівлі з прилеглою територією становлять об'єкт охорони й музеєфікації, оцінюються як документальні свідчення військових злочинів агресора й визнаються меморіальними пам'ятками, що є підставою для їхньої музеєфікації. Дослідниками [4] пропонується визначити такі музейні утворення, як середовищні та надавати їм статус меморіальних. Водночас, на прилеглий до них території можуть бути зведені каплиці, а також, для доповнення меморіальної експозиції, нові сучасні музейні будівлі.

Вимоги до науково-проектної документації на реставрацію, яка складається з таких видів робіт і заходів, як консервація, реставрація, ремонт (реставраційний), реабілітація, музеєфікація,

пристосування пам'яток, а також на невідкладні консерваційні та протиаварійні роботи детально викладено в [8]. Відповідно цього нормативу процес дослідження пам'ятки та розроблення науково-проектної документації продовжується до закінчення виконання робіт. До науково-дослідних робіт належать попередні роботи, роботи з обстежень (для розроблення науково-проектної документації на протиаварійні та/або невідкладні консерваційні роботи), комплексні наукові дослідження. До науково-проектної документації належить документація на протиаварійні роботи, невідкладні консерваційні роботи, ескізний проект, проект, робочий проект, робоча документація. Науково-реставраційний звіт є узагальнюючою невід'ємною складовою документації, спрямованої на збереження пам'ятки, який фіксує проведені роботи або їх окремий етап. Він складається з результатів науково-дослідних робіт та науково-проектної документації.[8]

Реставраційна реконструкція означає відбудову, відтворення, зведення нової споруди на місці і в формах раніше існуючого історичного об'єкта (рис. 2). Реставраційна реконструкція є винятковою дією. Необхідність реставраційної реконструкції втраченого історичного об'єкта визначається його значимістю для національної культури або тим, що він є важливим компонентом композиції містобудівного утворення.

Фрагмент історико-архітектурного опорного плану м. Львів

- Пам'ятка архітектури місцевого значення
- Межа буферної зони пам'яток ЮНЕСКО
- Межа історичного ареалу

Пошкоджений житловий будинок по вул. Стрийській, пам'ятка архітектури

Реконструкція житлового будинку

Рис. 2. Реставраційна реконструкція пошкодженої пам'ятки в м. Львів [12, 13, 14]

Однак, реконструйований об'єкт минувшини не може вважатися пам'яткою. Лише оригінальна матеріальна основа пам'ятки, що увібрала досягнення відповідного суспільства і зберегла сліди історичних подій, є документом та джерелом наукової інформації. Для забезпечення об'єктивного підходу до реставрації пам'ятки, максимального збереження її в автентичному стані або визначення найбільш прийнятного методу реставрації, розробка проектно-реставраційної документації здійснюється у декілька стадій: реставраційне завдання, ескізний проект реставрації, робоча проектно-реставраційна документація з реалізацією проекту в натурі. Основною стадією є ескізний проект реставрації, який базується виключно на матеріалах дослідження та їх аналітичному опрацюванні, де у графічній формі висвітлюється методика реставрації пам'ятки; зокрема розкриваються характер та

засоби зміцнення матеріальної субстанції пам'ятки, забезпечення її схоронності в автентичному стані, виявляються обсяги замін, відтворень та реконструкцій у загальному обсязі пам'яткової архітектурної форми; подаються пропозиції щодо функціональної адаптації об'єкта і організації території. Ескізний проект розкриває програму реставрації пам'ятки, необхідна для розгляду, узгодження та схвалення проекту реставрації. [2]

Реконструктивні заходи територій історичного середовища в межах охоронних зон пам'яток та історичних ареалів регламентують положеннями [7] – у межах історичних ареалів населених місць встановлюються такі режими використання: забезпечується збереження характерних архітектурних прийомів/елементів і типів, габаритів і матеріалу даху; забороняється прокладання нових залізничних чи трамвайних колій, автомагістралей, ... висотні параметри нових будівель чи реконструкції існуючих об'єктів обмежуються висотними параметрами прилеглої цінної історичної забудови, розміщеної в межах історичного ареалу населеного місця.

Фрагмент генерального плану м. Одеса з визначеними межами історичного ареалу

Вигляд пам'ятки до руйнування

Зруйнований житловий будинок по вул. Преображенській, пам'ятка архітектури

Пошкоджена фоновіа забудова довкола пам'ятки архітектури по вул. Преображенська, 4

Рис. 3. Пошкоджена пам'ятка разом з фоновіа забудовою в м. Одеса [15, 16, 17]

Поруч з архітектурою минулого при відновленні сьогодні має створюватися якісне просторове оточення, тому гармонійне поєднання історичної та сучасної просторових систем є важливим завданням. При включенні новобудов в середовище, що склалось можемо зазначити тенденції їх створення: – контрастне сполучення нових і старих архітектурних форм; – нюансне (асоціативне) сполучення на основі стилізації; – тотожне сполучення; – точне відтворення усталених історичних форм. Практика повоєнного відновлення Польщі доводить, що нові будівлі утворюють нове середовище – виникають абсолютно нові об'ємно-просторові композиції, масштаби та комбінації фігур, які не були характерні для ансамблів раніше. Так само, віддалення нових будівель від старої червоної лінії забудови викликає пропорції, які створюють нову атмосферу. Відбувається зміщення просторових акцентів – падає роль історичних будівель, які домінуючи над оточенням, утворювали

композицію. Водночас, незабудований простір там, де раніше були будівлі, порушує гармонію просторової системи, як і нове будівництво без врахування масштабів та габаритів оточуючого середовища [9]. Тому, включення новобудов в середовище так само, як відновлення зруйнованої фонові (нецінної, з точки зору історично-культурної значущості) забудови в межах історичних ареалів (рис. 3) має відбуватися в *параметрах успадкованого просторового каркасу*.

Додамо лише, що житлова забудова, територія якої не входить в жодні охоронні межі історичних міст або саме місто (пошкоджена забудова якого досліджується) не входить до Списку, має бути відновлена у відповідності до чинних державних будівельних норм і санітарних правил. Водночас, тут також важливо втілити наступність – збереження старого дерева, трасування шляхів, певної місцевої особливості сприяє закріпленню послідовних зв'язків в часі.

Висновки. Практичне вирішення завдань відбудови історичного забудови передусім потребує виявлення територій в системі міста, характерних історично успадкованим устроєм, які зберегли пам'ятковий потенціал. Додамо, що охоронювані цінності – це в т.ч. конфігурація планувальної структури, просторові співвідношення, форма та вигляд забудови, основні функції, набуті в процесі історичного розвитку міста. При вирішенні заходів з відновлення забудови в межах історичних ареалів, маємо функціонально адаптувати її до сучасного життя і водночас забезпечити спадкоємність її розвитку враховуючи параметри історично успадкованого просторового каркасу. Запропоновано розглядати вщент зруйновані пам'ятки архітектури, як можливі меморіальні споруди, що відобразатимуть трагічну пам'ять місця та суспільства.

Бібліографія

1. Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань : зб. док. / упоряд. Л.В. Прибега. Київ : Ін-т культурології Акад. мистецтв України. 2009. С. 11-24.
2. Прибега Л.В. Охорона та реставрація об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини України: методологічний аспект : Монографія. – К.: Мистецтво. 2009. 304 с.
3. Прибега Л.В. Історичне середовище міста: сутність і засади охорони. *Українська академія мистецтв*. 2021. Вип.3. С.14-20. DOI: <https://doi.org/10.33838/naoma.30.2021.14-20>
4. Прибега Л.В., Громницький А. Засади музеєфікації будівель і споруд, порушених в Україні злочинними діями військових РФ. *Вісник Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури*. 2024. Вип.1. С 29-35. DOI: <https://doi.org/10.32782/naoma-bulletin-2024-1-4>
5. Черкес Б.С., Юрик Я.М. Ідентичність та пам'ять у міському середовищі. *Національний університет "Львівська політехніка"*. 2014. С.35-39.
6. Чернова Л.Е. Образ города глазами жителей. Дніпро : ПДАБА. 2014. Вип.3. С. 64-70.
7. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>
8. ДБН А.2.2-14:2016 «Склад та зміст науково-проектної документації на реставрацію пам'яток архітектури та містобудування» [Чинний від 2022-09-01]. Київ : Мінрегіон України, 2022. 41 с. (Державні будівельні норми України).
9. Римашевский Б. Збереження старих міст Польщі : монографія. Варшава : Аркади, 1984.
10. "Шахеди" знищили будинок на Жилянській у Києві: яка його доля і що чекає на ділянку в історичному центрі міста. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/exclusive/rana-u-centri-kiyeva-scho-bude-z->

budinkom-na-zhilyanskiy-yakiy-zruynuvala-rosiya-2346829.html Дата публікації: 11.06.2023. Дата звернення: 19.05.2024.

11. Народна війна – народна музеєфікація. *ZBRUCH*. URL: <https://zbruc.eu/node/117806> Дата публікації: 26.02.2024. Дата звернення: 19.05.2024.

12. У Львові доступний он-лайн Історико-архітектурний опорний план міста. *Varta1*. URL: https://varta1.com.ua/news/u-lvovi-dostupnyj-on-lajn-istoryko-arhitekturnyj-opornyj-plan-mista_85338.html Дата публікації: 24.03.2024. Дата звернення: 19.05.2024.

13. "Будинки на Стрийській, які знищила російська ракета, відбудовано" – мер Львова. *Суспільне Львів*. URL: <https://suspilne.media/lviv/670048-budinki-na-strijskij-aki-znisila-rosijska-raketa-vidbudovano-mer-lvova/> Дата публікації: 26.01.2024. Дата звернення: 19.05.2024.

14. Відновлення будинків на вулиці Стрийській у Львові: коли зможуть заселитися люди. *Суспільне Львів*. URL: <https://suspilne.media/lviv/603163-vidnovlenna-budinkiv-na-vulici-strijskij-u-lvovi-koli-zmozut-zaselitisa-ludi/> Дата публікації: 26.10.2023. Дата звернення: 19.05.2024.

15. Генеральний план м. Одеси. *Одеська міська рада. Департамент архітектури та містобудування*. URL: <http://ombk.odessa.ua/general-nuj-plan-m-odesi> Дата публікації: 30.09.2014. Дата звернення: 19.05.2024.

16. Вирви, руїни і ненависть: який вигляд має центр Одеси після ракетного удару, завданого росією. *Думська*. URL: <https://dumskaya.net/news/voronki-ruiny-i-nenavist-kak-vyglyadit-tcentr-od-177510/ua/> Дата публікації: 23.07.2023. Дата звернення: 19.05.2024.

17. Одеса. Будинок К. І. Соломос (1905 р.). *Блог Antique про архітектуру України*. URL: <https://archexplorer.wordpress.com/2011/06/21/одеса-прибутковий-будинок-соломос-1913-р/> Дата публікації: 21.06.2021. Дата звернення: 19.05.2024.

1. Pamiatkoznavstvo: pravova okhorona kulturnykh nadban : zb. dok. / uporiad. L.V. Prybieha. (2009). [Monumentology: legal protection of cultural heritage]. Kyiv : In-t kulturolohii Akad. mystetstv Ukrainy. S. 11-24. {in Ukrainian}.

2. Prybieha, L. (2009). Okhorona ta restavratsiia ob'ektiv arkhitekturno-mistobudivnoi spadshchyny Ukrainy: metodolohichniy aspekt : monohrafiia. [Protection and restoration of objects of architectural and urban planning heritage of Ukraine: methodological aspect: monograph]. Kyiv : Mystetstvo. 304 s. {in Ukrainian}.

3. Prybieha, L. (2021). Istorychne seredovyshe mista: sutnist i zasady okhorony. [The historical environment of the city: the essence and principles of protection]. *Ukrainska akademiia mystetstva*. Vyp. 30. S. 14–20. <https://doi.org/10.33838/naoma.30.2021.14-20> .{in Ukrainian}.

4. Prybieha, L. Hromnytskyi, A. (2024). Zasady muzeifikatsii budivel i sporud, poruinovanykh v Ukraini zlochynnymy diiamy viiskovykh RF. [Principles of museification of buildings and structures destroyed in Ukraine by the criminal actions of the Russian military]. *Visnyk Natsionalnoi akademii obrazotvorchoho mystetstva i arkhitektury*. Vyp. 1. S. 29-35. <https://doi.org/10.32782/naoma-bulletin-2024-1-4>.{in Ukrainian}.

5. Cherkes, B. Yuryk, Ya. (2014). Identychnist ta pamiat u miskomu seredovyschi. [Identity and memory in the urban environment]. *Natsionalnyi universytet "Lvivska politehnika"*. S.35-39. {in Ukrainian}.

6. Chernova, L. Obraz horoda hlazamy zhytelei. (2014). [The image of the city through the eyes of residents] Dnipro : PDABA. Vyp.3. S. 64-70. {in Russian}.

7. Pro okhoronu kulturnoi spadshchyny. (2000). [On the protection of cultural heritage] : Zakon Ukrainy vid 08.06.2000 r. № 1805-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>. {in Ukrainian}.
8. DBN A.2.2-14:2016 «Sklad ta zmist naukovo-proektnoi dokumentatsii na restavratsiui pamiatok arkhitektury ta mistobuduvannia». (2022). [State building regulations of Ukraine. Composition and content of scientific and project documentation for the restoration of architectural monuments and urban planning]. Kyiv : Minrehion Ukrainy. 41 s. {in Ukrainian}.
9. Rymashevskiy, B. (1984). Zberezhennia starykh mist Polshchi. [Preservation of the old cities of Poland]. Varshava : Arkady {in Polish}.
10. "Shakhedy" znyshchyly budynok na Zhylianskii u Kyievi: yaka yoho dolia i shcho chekaie na dilianku v istorychnomu tsentri mista (2023, 06, 11). ["Shakhedy" destroyed a house on Zhilyanska Street in Kyiv: what is its fate and what awaits the site in the historic center of the city]. *TSN*. URL: <https://tsn.ua/exclusive/rana-u-centri-kiyeva-scho-bude-z-budinkom-na-zhilyanskiy-yakiy-zruynuvala-rosiya-2346829.html> {in Ukrainian}.
11. Narodna viina – narodna muzeifikatsiia (2024, 02, 26). [People's war - people's museification]. *ZBRUCH*. URL: <https://zbruc.eu/node/117806> {in Ukrainian}.
12. U Lvovi dostupnyi on-lain Istoryko-arkhitekturnyi opornyj plan mista (24, 03, 24). [In Lviv, the historical and architectural reference plan of the city is available online]. *Varta1*. URL: https://varta1.com.ua/news/u-lvovi-dostupnyj-on-lajn-istoryko-arhitekturnyj-opornyj-plan-mista_85338.html {in Ukrainian}.
13. "Budynky na Stryiskii, yaki znyshchyla rosiiska raketa, vidbudovano" – mer Lvova (2024, 01, 26). ["Houses on Stryyska, which were destroyed by a Russian rocket, have been rebuilt" - the mayor of Lviv]. *Suspilne Lviv*. URL: <https://suspilne.media/lviv/670048-budinki-na-strijskij-aki-znisila-rosijska-raketa-vidbudovano-mer-lvova/> {in Ukrainian}.
14. Vidnovlennia budynkiv na vulytsi Stryiskii u Lvovi: koly zmozhut zaselytysia liudy (2023, 10, 26). [Restoration of buildings on Stryyska Street in Lviv: when will people be able to move in]. *Suspilne Lviv*. URL: <https://suspilne.media/lviv/603163-vidnovlenna-budinkiv-na-vulici-strijskij-u-lvovi-koli-zmozut-zaselitisa-ludi/> {in Ukrainian}.
15. Heneralnyi plan m. Odesy (2014, 09, 30). [Master plan of Odessa]. *Odeska miska rada. Departament arkhitektury ta mistobuduvannia*. URL: <http://ombk.odessa.ua/general-nyj-plan-m-odesi> {in Ukrainian}.
16. Vyrvy, ruiny i nenavyst: yaki vyhliad maie tsentr Odesy pislia raketnoho udaru, zavdanoho rosiieiu (2023, 07, 23). [Tears, ruins and hatred: what does the center of Odesa look like after a missile strike by russia]. *Dumska*. URL: <https://dumskaya.net/news/voronki-ruiny-i-nenavist-kak-vyglyadit-tcentr-od-177510/ua/> {in Ukrainian}.
17. Odesa. Budynok K. I. Solomos (1905 r.) (2021, 06, 21). [Odesa. The house of K. I. Solomos (1905)]. *Bloh Antique pro arkhitekturu Ukrainy*. URL: <https://archexplorer.wordpress.com/2011/06/21/одеса-прибутковий-будинок-соломос-1913-р/> {in Ukrainian}.

Yevheniia Demeshkant

PhD student of the Department of Theory, History of Architecture and Synthesis of Art

National Academy of Fine Arts and Architecture, Kyiv

Yevheniia.Demeshkant@naoma.edu.ua

orcid.org/0009-0002-7417-1884

PRINCIPLES OF RECOVERY OF RESIDENTIAL ENTITIES IN THE ENVIRONMENT OF HISTORICAL CITIES

© Demeshkant Ye.M., 2024

Abstract. In Ukraine, there are more than 400 settlements included in the List of Historic Cities. Many of them have been destroyed and continue to be destroyed by the aggressor. The structure of historical cities is characterized inherited environment. Their ruined buildings require balanced and reasonable approaches to the restoration. The purpose of the article is to formulate the principles of recovery of residential formations in the historical environment of cities. The correct application of methods for resolving contradictions between the historically inherited environment and the need for urban development, and at the same time restoring the expressiveness and individuality of buildings is an important and difficult task of reconstruction. It should be decided on the basis of research of the relevant territory, saturated with various types of cultural heritage objects. The cultural heritage of each country is an inseparable part of the cultural treasury of all mankind.

Results: Restoration of the historical environment first of all requires the identification of the historical area – the territory in the city system, which is characterized by the inherited system. Protected values include the configuration of the planning structure, spatial relations, the form and outlook of the building, the main functions acquired in the process of historical development of the city. It is proposed to consider completely destroyed architectural monuments as memorials that will reflect the tragic memory of the place and society.

Conclusions: While restoring the housing development within its historical areas, we must functionally adapt it to modern life. At the same time its continuous development must be ensured and the parameters of the historically inherited spatial framework must be maintained.

Keywords: restoration of housing development; recovery; historical area; monument; reconstruction; functional adaptation.